

юридичних осіб [Електронний ресурс] : Закон України від 23 трав. 2013 р. № 314-VII. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/314. – Назва з екрана.

5. Кількість юридичних осіб за організаційними формами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=950&lang=1>. – Назва з екрана.

Яковенко Микола Олексійович,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри професійних та спеціальних
дисциплін Луганського державного
університету внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка

УЧАСТЬ СУДОВО-МЕДИЧНОГО ЕКСПЕРТА ТА ЛІКАРЯ ПІД ЧАС ПЕРВИННОГО ОГЛЯДУ ТРУПА В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Відповідно до ст. 238 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, огляд трупа людини проводиться за обов'язковою участю судово-медичного експерта або лікаря, а ексгумація – виключно в присутності судово-медичного експерта. Проте реалізація цих положень значно ускладнюється, а іноді є цілком неможливою в місцях ведення бойових дій. Вирішенню цих завдань перешкоджає низка несприятливих обставин: відсутність військового досвіду цивільних лікарів та судово-медичних експертів, недоступність місць, які знаходяться на непідконтрольних територіях, недосконале нормативно-правове забезпечення взаємодії суб'єктів, які задіяні в зоні проведення антитерористичної операції, наявність вибухонебезпечних речовин та боєприпасів на місці огляду тощо. Однак, найвагомішим чинником є пряма загроза життю та здоров'ю судово-медичних експертів та лікарів в зоні ведення бойових дій.

Від початку військового конфлікту в окремих районах Донецької та Луганської областях загинуло 38 військових медиків [1]. Такий стан зумовлює необхідність удосконалення забезпечення заходів безпеки усіх учасників огляду трупу, зокрема у місцях ведення бойових дій. Тож, наразі виникла нагальна потреба нормативно-правового закріплення законних

підстав проведення первинного огляду трупу не за місцем його виявлення у випадку прямої загрози їхньому життю, здоров'ю чи свободи.

Нормативно-правова база, яка передбачає участь судово-медичного експерта та лікаря під час огляду трупу, міститься у спеціальному нормативному документі – Порядок взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини, затверджений спільним наказом МВС, МОЗ, ГПУ від 28 листопада 2012 року № 1095/955/119 (далі – Порядок № 1095), яким встановлена обов'язкова участь в огляді трупа судово-медичного експерта або лікаря у разі виявлення ознак насильницької смерті або підозри на таку. У п. 4 цього документу регламентовано, що лікарі судово-медичні експерти обов'язково виїжджають на місце події разом із слідчо-оперативною групою з метою зовнішнього огляду трупа. Однак нічого не зазначається про підстави, за яких безпосередня участь цих суб'єктів при первинному огляді є неможливою [2]. Крім того, у пункті 1.6 Інструкції про проведення судово-медичної експертизи, затвердженої наказом МОЗ від 17 січня 1995 року № 6 (далі – Інструкція № 6) передбачено, що судово-медичні експерти повинні бути присутніми під час огляду трупів саме на *місці події (знайдення)*. Про можливість проведення первинного огляду трупу в іншому місці в наведеному документі також нічого не йдеться [3].

Отже, проаналізувавши наведені відомчі нормативно-правові акти, ми з'ясували, що за наявності ознак насильницької смерті або підозри на таку на місці виявлення трупу судово-медичний експерт або лікар обов'язково повинні брати участь, що цілком очевидно не відповідає об'єктивним реаліям в зоні ведення бойових дій або інших небезпечних місцях. Особливо, це стосується цивільних лікарів та судово-медичних експертів МОЗ України. На наш погляд, за цих умов більш доцільна участь медичних працівників закладів охорони здоров'я Міністерства оборони України (далі – ЗОЗ МОУ). Їх правовий статус регламентований Законом України «Про судову експертизу», відомчими нормативно-правовими актами, зокрема Інструкцією з організації судової експертизи у Збройних Силах України на мирний час, а також наказів та директив Міністра оборони України, начальника Генерального штабу Збройних Сил України, начальника Головного військово-медичного

управління Міністерства оборони України, розпоряджень та методичних вказівок головного судово-медичного експерта Міністерства оборони України, нормативних актів щодо судової експертизи, які затверджені Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством юстиції України.

Відповідно до наказу МОУ №168 від 23 березня 2017 року визначено вичерпний перелік медичних установ ЗОЗ МОУ, зокрема це: військово-медичні центри; військові госпіталі, філії госпіталів; окремі медичні батальйони, медико-санітарні батальйони; військові лазарети; окремі медичні роти (медичні роти); медичні взводи; медичні пункти. У системі МОУ також функціонують: центр судових експертиз, судово-медичні лабораторії; патолого-анатомічні лабораторії; окремі автомобільні санітарні роти.

Враховуючи те, що військові судово-медичні експерти та лікарі є висококваліфікованими фахівцями, які мають вищу медичну освіту, пройшли спеціальну військову підготовку та є атестованими, цілком прийнятно залучати їх як учасників процесуальної дії в якості спеціалістів у порядку ст. 238 КПК України.

Варто зауважити, що з поширенням волонтерського руху в зоні військового конфлікту в ОРДЛО активно функціонують добровольці медики, зокрема «парамедики», тобто фахівці як з вищою (лікар), так і з середньою (фельдшер, медсестра або медбрат) медичною освітою, які працюють у військових підрозділах, і володіють навичками надання невідкладної медичної допомоги на етапі до ушпиталення. Однак слід зазначити, що допоки їх статус невизначений на офіційному рівні та нормативно нерегламентований принаймні відомчими підзаконними актами, залучення їх в якості спеціалістів та експертів під час проведення слідчого огляду трупу або ексгумації наразі є неприйнятним.

Стосовно ексгумації трупа, то у зоні ведення військового конфлікту під час проведення цього заходу не обов'язкова участь судово-медичного експерта, оскільки проведення процесуальної дії в порядку ст. 239 КПК України «Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією» можливе за умови, якщо поховання відбулося на офіційних цвинтарях, а в зоні бойових дій такі захоронення здебільшого мають стихійний характер. Тому процес діставання трупу з могили у цьому випадку слід розуміти як підготовчий етап слідчого огляду або експертного

дослідження та інших процесуальних дій, що виступає заходом організаційно-технічного характеру з метою створення належних умов для подальшого проведення слідчої (розшукової) дії. Наведене означає, що в ході розкопування поховань загиблих в зоні АТО можливо залучити лікаря з числа працівників медичної служби МОУ.

Таким чином, нами було розглянуто правовий статус судово-медичних експертів та лікарів, які в порядку ст. 238 КПК України можуть бути залучені під час первинного огляду трупу в зоні ведення бойових дій. Значимо, що наразі існує необхідність у розробці методичних рекомендацій, які б розкривали увесь спектр питань щодо налагодження взаємодії під час огляду трупу у зоні проведення бойових дій цивільних та військових медиків з іншими співробітниками відомств, задіяних в зоні АТО.

Також ми дійшли висновку про необхідність доповнення до редакції ст. 238 КПК України пункт 5 такого змісту: *«Огляд трупу може проводитися в іншому місці, якщо на місці його виявлення є пряма загроза життю або здоров'ю осіб, які беруть участь у цьому огляді»*, а у Порядку взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини, затвердженого спільним наказом МВС, МОЗ, ГПУ від 28 листопада 2012 року № 1095/955/119, доповнити у пункті 4 підпункт 1-1 *«Судово-медичний експерт або лікар може проводити зовнішній огляд трупу в іншому місці, якщо на місці його виявлення є пряма загроза їхньому життю або здоров'ю»*.

Наведені пропозиції сприятимуть не лише забезпеченню життя та здоров'я учасників первинного огляду трупу в небезпечних місцях, але й збережуть доказове значення результатів цієї слідчої (розшукової) дії у разі, коли труп оглядався не за місцем його виявлення.

Список використаних джерел

1. Від початку конфлікту у зоні бойових дій загинуло 38 військових медиків – Порошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28551876.html>. – Назва з екрана.

2. Порядок взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини [Електронний ресурс] : наказ МВС, МОЗ, ГПУ

від 28 листоп. 2012 р. № 1095/955/119. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2106-12>. Назва з екрана.

3. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи [Електронний ресурс] : наказ МОЗ від 17 січ. 1995 р. № 6. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95>. – Назва з екрана.